

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” DIN CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ „STUDII LINGVISTICE ȘI LITERARE”

DOCTORAT ȘTIINȚIFIC ÎN DOMENIUL FILOLOGIE

PROFESORUL-SCRIITOR DINCOLO DE OGLINDA SA

REZUMATUL TEZEI

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC :

PROF. UNIV. DR. YVONNE GOGA

DOCTORAND :

EMANUEL TURC

2020

CUPRINS

INTRODUCERE	6
Motivarea alegerii subiectului	6
Autorii	7
Obiectivele cercetării	8
Cadrul metodologic	9
Corpusul	9
Capitolul I	
EXTREMUL CONTEMPORAN ȘI AUTOBIOGRAFIA	13
I.1. De la roman la autobiografie	13
I.1.1. Amploarea autobiografiei	18
I.1.2. De ce expansiunea autobiografiei ?	20
I.2. Autobiografia astăzi	22
I.2.1. Abordarea lui Philippe Lejeune	24
I.2.2. Varietatea genului autobiografic	26
Capitolul II	
MIZE ALE LECTURII	30
II.1. Dorința de a citi	32
II.2. Tipologia plăcerilor lecturii	35
II.3. Caracterul asocial al lecturii	39
II.4. Limbaj, lectură și stereotipie	42

II.5. Efectele lecturii.....	48
------------------------------	----

Capitolul III

SCRIITORI ÎN DEVENIRE.....	54
III.1. Primele încercări. Copilăria.....	55
III.1.1. O motivație intrinsecă.....	55
III.1.2. O motivație extrinsecă.....	58
III.1.3. Rolul profesorului.....	59
III.2. Literatorul debutant : de la adolescență la tinerețe.....	61
III.2.1. A-și găsi locul în lume.....	61
III.2.2. Iubirea ca motor al scriiturii.....	65
III.2.3. Explicații psihanalitice.....	69
III.3. De ce să devii scriitor și profesor?.....	74
III.3.1. O dublă alegere convenabilă.....	74
III.3.2. O necesitate.....	76
III.3.3. O fuziune fecundă.....	77
III.4. Omul matur care începe să scrie.....	79
III.4.1. O criză din trecut reactivată.....	80
III.4.2. O criză actuală.....	85
III.4.3. A scrie pentru a digera realitatea.....	86
III.4.4. O altă perspectivă asupra suburbiei.....	91
III.5. De la maestru la discipol.....	94
III.5.1. Inculcarea dragostei pentru scriitură.....	94
III.5.2. Aspectul afectiv al transmisiunii.....	103

Capitolul IV

IMAGINARUL NARATIV	111
IV.1. Scriitură și violență.....	111
IV.1.1. Violența fizică deversată în scriitură.....	112
IV.1.2. Violența verbală și psihologică și consecințele sale.....	115
IV.1.2.1. Consecințe intra și inter personale.....	116
IV.1.2.2. Consecințe literare : pasiunea maladivă.....	119
IV.1.3. Cauze sociale ale violenței.....	122
IV.1.4. Explicații psihanalitico-filozofice ale violenței literare.....	124
IV.2. Experiența personală ca spațiu al operei.....	127
IV.3. Rolul terapeutic al scriiturii.....	135
IV.3.1. Terapia afectivă.....	135
IV.3.2. Purificarea sentimentelor.....	141
IV.3.3. Dublul ca principiu liberator.....	143
IV.3.4. A scrie pentru a se agăța de viață.....	147
IV.4. Misiuni ale scriiturii.....	150
IV.4.1. O căutare afectivă și identitară.....	150
IV.4.2. O nevoie de comunicare.....	153
IV.4.3. A exploata limba.....	155
IV.4.4. Realitatea prin condei.....	156
IV.4.5. Datoria de autenticitate.....	158

Capitolul V

MITUL, ACTIV ÎN SCRIEREA AUTOBIOGRAFICĂ	162
V.1. Consonanțe mitice la Daniel Pennac.....	164

V.1.1. Mitul lui Ahile	164
V.1.2. Mitul Ariadnei	167
V.2. Bénédicte Heim și mitul ca filozofie de viață	171
V.2.1. Mitul lui Icar	172
V.2.2. Mitul phoenixului	175
V.3. Ipostaze arhetipale ale lui Christian Cogné	178
V.3.1. Mitul lui Prometeu	178
V.3.2. Mitul lui Don Quijote	182
V.4. Reverberații ale mitului lui Aeneas la Jean-Philippe Blondel și Dominique Resch	186
CONCLUZIE	192
ANEXE	196
BIBLIOGRAFIE	200

Cuvinte-cheie : profesor, elev, scriitor, devenire, portret, autobiografie, lectură, scriitură, pasiune, dragoste, imaginar narativ, violență, terapie, mit.

Rezumat

Obiectivul principal al cercetării noastre este acela de a realiza un portret global al profesorului-scriitor, plecând de la mărturiile autobiografice ale următorilor autori contemporani : Daniel Pennac, pe numele său real Pennacchioni (născut în 1944), Christian Cogné (născut în 1954), Dominique Resch (născut în 1959), Jean-Philippe Blondel (născut în 1964), Bénédicte Heim (născută în 1970) și Aymeric Patricot (născut în 1975). Acești scriitori care ne-au stârnit interesul exercită toți profesia didactică și își hrănesc scriitura cu energiile inepuizabile din acest mediu. Între execrație și iubire, disperare și jubilar, ei își dezvăluie, în cărțile lor, propriul parcurs de dascăl, dar și de elev.¹

Ne propunem, așadar, să alăturăm viziunii lor în oglindă propria noastră perspectivă, adoptând un punct de vedere cronologic asupra evoluției lor. Urmărim astfel dezvoltarea omului, a profesorului și a scriitorului, entități angajate într-o căutare identitară întreprinsă prin intermediul scriiturii și, instinctiv, a mitului – acest fundal de scenă al teatrului omenesc. Trebuie spus că este vorba despre o direcție puțin discutată în cercetarea literară, lăsând la o parte cazul de renume mondial al lui Daniel Pennac. Cât despre ceilalți autori pe care i-am descoperit, ei sunt, în plan artistic și mediatic, în plină ascensiune.

Pentru a le putea urmări parcursul, a trebuit, mai întâi, să examinăm rolul inițial al școlii în devenirea scriitorului, și aceasta în două contexte : cel al copilăriei și cel al maturității. A fost necesar, apoi, să analizăm raportul stabilit între cele două profesii, modul în care școala este prezentă, direct sau indirect, în imaginarul narativ al scriitorului, precum și ceilalți factori care determină, fie conștient, fie inconștient, acest imaginar narativ personal. Pentru a finaliza portretele individuale și, astfel, a schița un portret universal al profesorului-literator, am arătat ce

---

¹ Cercetarea noastră se bazează în principal, dar nu exclusiv, pe relatări autobiografice precum :

Daniel Pennac, *Chagrin d'école*, Paris, Editura Gallimard, 2007.

Dominique Resch, *Mots de tête*, Paris, Editura Autrement, 2011, col. « Littératures ».

Dominique Resch, *C'est qui Catherine Deneuve ?*, Paris, Editura Autrement, 2012, col. « Littératures ».

Jean-Philippe Blondel, *G 229*, Paris, Editura Buchet/Chastel, 2011.

Bénédicte Heim, *Aly est grand*, Paris, Editura Les Contrebandiers, 2007.

Aymeric Patricot, *Autoportrait du professeur en territoire difficile*, Paris, Editura Gallimard, 2011.

reprezintă scriitura pentru dascăl, cum transmite el dragostea pentru literatură, în special pentru scris, și, în cele din urmă, ce legătură intrinsecă există între mit, viață și creație.

Dar, întrucât demersul nostru este bazat, în principal, pe scrieri autobiografice, trebuie, înainte de toate, să studiem problemele esențiale actuale ale acestui gen și să încercăm să situăm corect operele discutate în câmpul vast al scriiturii sinelui. Vedem, astfel, ce ne dezvăluie alegerile noastre despre evoluția recentă a literaturii și, cu precădere, a autobiografiei.

Așadar, primul capitol se intitulează „Extremul contemporan și autobiografia”. Cea mai mare parte a cercetării noastre se concentrează pe lucrări care se încadrează – potrivit cu „Roata autobiografiei”² a lui Lecarme – între „relatări despre carieră” și „mărturii provocate de instituție”, uneori cu elemente aparținând categoriei „însemnări despre creație”. Aceste subdiviziuni ale genului autobiografic abordate de autorii în chestiune reprezintă o direcție literară puțin discutată astăzi, în pofida caracterului său actual și, mai ales, deschis.

Capitolul al doilea se intitulează „Mize ale lecturii”, întrucât lectura constituie un punct de plecare cronologic și metodic în evoluția artistică a anumitor autori în discuție. Întorcându-ne la copilăria lor, am analizat modul în care dorința de a citi se naște și se manifestă în fiecare caz, tipurile de plăcere pe care lectura le-o procură și resorturile pe care ei le caută în cărți. Am făcut, astfel, două constatări : În primul rând, în cazurile evocate, lectura îl conduce pe cititor spre scriitură ; citind, elevului îi vine dorința de a crea. În al doilea rând, comportamentele lor literare din copilărie vor influența modul în care vor aborda și vor preda literatura zeci de ani mai târziu.

În capitolul al treilea, „Scriitori în devenire”, urmărim, într-o primă fază, începuturile artistice ale autorilor în discuție, ecloziunea lor literară – cum se transformă cititorul în scriitor ? Și am ajuns la următoarele concluzii :

În cazurile în care pasiunea pentru scris apare la vârsta copilăriei, ea est legată, desigur, de contextul școlar ; este declanșată de sarcinile literare mai mult sau mai puțin convenționale venite din partea dascălului, și, în această perspectivă, figura profesorului este foarte importantă, chiar decisivă, pentru debutul artistic al copilului.

Dacă dorința de a scrie se concretizează în timpul adolescenței, aceasta este legată de conștientizarea decalajului dintre eul adolescent și societate. Omul în formare își dă seama că

---

² Jacques Lecarme și Éliane Lecarme-Tabone, *L'autobiographie*, Paris, Editura Armand Collin, 2004, p. 61. Subdiviziunile genului autobiografic amintite aici se regăsesc în schema menționată. Am tradus din limba franceză următoarele sintagme : « récits de carrière », « témoignages provoqués par l'institution » și « notes de la création ».

este diferit de majoritatea tinerilor de vârsta sa : este interesat mai degrabă de latura spirituală a vieții decât de plăcerile specifice acestei perioade. Știe deja că-și dorește să-și construiască viitorul în jurul pasiunii sale artistice. Și, pe parcursul anilor, când dragostea apare în viața lui, tânărul est și mai motivat, mai stimulat și mai echipat să scrie, datorită încărcăturii sentimentale și emoționale care îl domină.

Când primele producții literare apar la vârsta maturității, ele sunt inspirate din meseria de bază a scriitorului în devenire : profesoratul, în aceste cazuri. Viața de zi cu zi este pentru acești dascăli materia primă de creație artistică, iar scrisul este pentru ei o supapă de refulare, dar și un mijloc de a-și evalua viața profesională și personală.

Am analizat, de asemenea, maniera în care acești profesori-scriitori încearcă să formeze, la rândul lor, tineri literatori, să-și încurajeze elevii să scrie și să-și cultive gustul pentru expresia literară. Ei încearcă, deci, să le inculce dragostea pentru scris, mizând pe aspectul afectiv al relației mentor-discipol, pe apropierea personală – un catalizator al transmisiunii de origine artistică.

În capitolul al patrulea, intitulat „Imaginarul narativ”, identificăm principalele caracteristici de ansamblu ale operei fiecărui scriitor în discuție. Ne interesează în special temele lor de predilecție, în prim-plan și în plan secund, precum și factorii intrinseci și extrinseci care determină aceste alegeri. Constatăm astfel că principala sursă de inspirație literară este, în toate cazurile studiate, contextul autobiografic, experiența personală. Scriitura este creuzetul vieții personale și profesionale, cu toate conjuncturile lor. Așadar, opera lui Heim și a lui Patricot este impregnată de violență, sub toate formele ei. Cea a lui Resch este, în linii mari, o reconstituire a parcursului său personal. Blondel se inspiră mult din cotidianul lui la școală ; înfățișează elevi, studenți, profesori. Cărțile lui Cogné sunt aproape toate marcate de pasiunea sa pentru cultura și civilizația greacă. Iar Pennac scrie cu precădere despre și pentru copii, opera sa se dezvoltă în jurul lumii copilăriei și a școlii. Dincolo de această abordare tematică, am vrut să aflăm ce reprezintă scrisul pentru fiecare dintre autori : o căutare afectivă și identitară, o satisfacere a nevoii de comunicare, un mod de a exploata limba, respectiv o încercare de a reconstitui realitatea.

Ultimul capitol, intitulat „Mitul, activ în scrierea autobiografică”, explică emergența miturilor și a elementelor mitice în operele studiate. Fie că este vorba de un conținut mitologic patent, fie despre unul latent și difuz, mitul funcționează, în toate cazurile, ca o structură

subiacentă imaginarului literatorului, ca o curea de transmisie care antrenează memoria, imaginația și modelele arhetipale. Cele două domenii, imemorialul și literatura, sunt, deci, strâns legate. Este o relație bidirecțională : miticul guvernează câmpul imaginației, și acesta din urmă reanimă și recrează în permanență mitul. Din moment ce imaginarul colectiv este impregnat de mit, literatura nu poate decât să reinventeze discursul mitic. În cazurile analizate, căutarea de sine trece, așadar, prin explorarea instinctivă a fabulosului, precum și prin scrierea autobiografică și de inspirație autobiografică. Pentru ca eul omenesc să se poată întâlni cu alter ego-ul său artistic, experiența personală trebuie să fie asimilată de creația literară, iar vectorul principal al acestei fuziuni nu este altul decât mitul. Această perspectivă mitanalitică reprezintă o dimensiune fundamentală a portretului omului, profesorului și scriitorului.

Să tragem acum câteva concluzii generale ale cercetării noastre. Școala este un prag, sau o rampă de lansare, pentru scriitor, și asta, din două perspective : cea a copilului și cea a adultului. În primă fază, copilul descoperă la școală plăcerea de a citi și, apoi, de a scrie ; aici se naște scriitorul în devenire. Într-o altă fază, adultului i se reactivează apetența pentru scris, fiind inspirat și stimulat de cotidianul său de profesor. Școala îi oferă, mai întâi, motive să scrie, apoi, intensitatea emoțională și dispoziția intelectuală necesare pentru a crea. În cele două circumstanțe, așadar, individul se lansează în producția literară datorită școlii. Iar aceste două entități, scriitorul și profesorul, vor fi în unitate, se vor hrăni și se vor întări reciproc.

Dintr-un alt punct de vedere, școala este locul în care adultul, profesorul, se întâlnește cu eul său copil. Această întâlnire psihanalitică îi dă primului ocazia să-și reinventeze propriul trecut, să se pună în locul elevilor săi, pentru a corecta, simbolic, defectele propriului său parcurs școlar. Acest demers mai mult sau mai puțin conștient duce la îmbunătățirea relației de transmisiune, deoarece dascălul aduce în această relație ceea ce i-a lipsit lui, ceea ce i-ar fi plăcut să primească. Este un raport de compensație : pe lângă faptul că transpune favoarea magistrală de care a beneficiat el ca elev, profesorul contrabalansează, prin intermediul elevilor lui, lipsurile trecutului său școlar. Ceea ce face ca actul transiterii să aibă loc sub cele mai bune auspicii.

Dincolo de aceste remarci concluzive, considerăm că obiectivul acestei cercetări a fost atins : am elaborat un portret complex al profesorului-scriitor ca tip uman, literar și auctorial. Acest profil sociologic și artistic este, în opinia noastră, inițiatorul unei direcții din ce în ce mai clare în literatura autobiografică a extremului contemporan.